

X.

Tillæg til „Aarhusiensis Liber“.

Ved *Holger Fr. Rørdam.*

I Scr. Rer. Dan. VI., 376—518 findes under Navn af »Aarhusiensis Liber« offentliggjort en stor Samling Breve vedrørende Aarhus Stift, og særlig Aarhus Kapitel i Middelalderen, angaaende hvilke man kun kan undre sig over, at denne store og skønne Diplomsamling nu har været almentilgængelig i næsten 100 Aar, uden at nogen endnu har følt sig kaldet til at bearbejde det rige Materiale, som deri er nedlagt til Aarhus Stifts Topografi i Middelalderen, ikke at tale om de interessante og detaillerede Oplysninger, som »Aarhusiensis Liber« indeholder til en Skildring af Forholdene i Aarhus Domkapitel navnlig i det 14de og 15de Aarhundrede. Næst at henlede Opmærksomheden paa, at her foreligger en lønnende Opgave for en monografisk Fremstilling, vilde jeg her meddele nogle supplerende Bidrag til samme Emnes Oplysning, uddragne af et Haandskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 754 Fol., der i sin Tid har tilhørt Klevenfeld, og nu bærer den noget misvisende Rygtitel: *Fundationer og Breve angaaende Kjøbenhavns Universitet* — en Titel, der kun angaar den første Del af Bindets Indhold, men ikke den sidste Halvdel, der næsten udelukkende bestaar af Aarhusiensia.

1.

Bestemmelser vedrørende Aarhus Kapitel.

Skjönt den største Del af efterfølgende Bestemmelser ere fra Biskop Ulrik Stygges Tid, maa noget deraf dog

være fra et sildigere Tidspunkt, da mod Slutningen »den udmærkede Dr. Morten Børup, Kantor og Scolasticus« i Kapitlet, omtales som Ophavsmand til en Vedtægt om en Pengeuddeling til Skoledisciple, der medvirkede ved Guds-tjenesten i Domkirken — en velkommen Notits, da sam-tidige Optegnelser forøvrigt ere saa fattige paa Oplys-ninger om denne Mand, der ved D. Erasmus Lætus's smukke Skildring ¹⁾, der er Kilden til saa godt som alt, hvad vi ellers vide om ham, har vundet saa stor Navn-kundighed i vor Skolehistorie ²⁾.

Præbendæ non habentes mensam, de quibus tamen
vicarii teneantur.

1. Est ecclesia Agri cum suis pertinentiis etc ³⁾.
2. Est ecclesia Fuolby cum suis pertinentiis et dote etc.
3. Est ecclesia Albech cum suis pertinentiis etc.

¹⁾ Se de af mig udgivne Hist. Kildeskrifter 1. R. II, 667—72.

²⁾ Naar Er. Lætus og mange andre paa hans Autoritet have sagt, at Morten Børup tilsidst, efter at have opgivet Skolegjerningen, blev (Sogne-)Præst ved S. Clemens Kirke (Domkirken) i Aarhus, da tyder denne Ytring paa Ubekjendskab med de virkelige Forhold i de gamle Domkapitler. Morten Børup var jo nemlig som M. Hans Pedersen Horsens vidner (Kirkehist. Saml. 3. R. III, 343), indtil sin Død Kantor i Kapitlet og havde altsaa den øverste Ledelse af alt, hvad der vedkom Kirkesangen (Scr. Rer. Dan. VI, 409—10); men dette udelukker, at han samtidig kunde være Præst ved Sognealteret i Domkirken, en lavere Stilling paa den kirkelige Rangstige. Denne Præst plejede nemlig at være en af Kannikerne, medens Kantoren var en af Prælaterne; som saadan havde denne en af en Kapellan betjent Kirke liggende til sit Præbende, har altsaa været »Kirkeherre«, men det er ganske usandsynligt, at denne Kirke skulde have været selve Domkirken, hvad ogsaa de Oplysninger, som efterfølgende Aktstykke indeholder, synes at modbevise. Af Scr. Rer. Dan. VI, 403 ses, at Hundslund Kirke fra 1284 var henlagt til Kantordømmet, hvortil senere (1342) ogsaa den Helligaands Alter i Domkirken annekteredes (S. R. D. VI, 477), men ikke Sognealteret, end mindre Højalteret.

³⁾ Dette »etc.« og de mange, som følge, viser, at nærværende Stykke nærmest kun er et Udtog.

4. Est Holmstrup, cujus bona sunt ista etc.
5. Est ecclesia Aaby cum suis emolumentis et dote etc.
6. Est ecclesia Sinning cum suis juribus et emolumentis etc.

Præbendæ factæ de administrationibus.

1. Domus Sancti Spiritus in Aarhuus, primo in Ygdrup ¹⁾ unâ cum curia etc. Item terragium in Grennaae decem gross. de quinque fundis.
2. Corporis Christi, primo in Sinning unâ cum curia etc. Item terragium Corporis Christi, primo curia oblatarum apud scholas ad aqvilonem, una marca argenti.
3. Sacristiæ, primo unâ cum curia in Aarslef etc. Terragium Sacristiæ in Aarhuus, primo curia Martini Kock etc.

Bona spectantia ad archidiaconatum.

Primo ecclesia Ødum cum suis juribus et emolumentis ac cum dote. Hic archidiaconus non solum visitet parlamentum cum episcopo, imo etiam sit os capituli, et officium archidiaconi, quod a jure statutum est, fideliter adimpleat, prout in districti iudicii examine rationem redditurus est etc.

Bona spectantia ad præpositum.

Primo ecclesia Hanssted cum suis pertinentiis etc. Item ratione istius præposituræ ministret oleum in die coenæ, item tabulam paschalem conscribat, ac presbyteris chrisma et oleum faustum ministrari gratis faciat, exigatque a quolibet presbytero tres marcas, chrisma et oleum sanctum infra festum Ascensionis dominicæ Misericordiæ afferente. Insuper præpositus sit responsalis pro bonis et libertate capituli coram principibus et alibi, ubi expediens fuerit, ac cum domino episcopo visitet parlamenta.

Bona spectantia ad cantoriam.

Primo Petrus Fouged 2 β gross. etc.

¹⁾ Yderup i Brabrand Sogn.

Bona communia capituli pro distributionibus deputata
manualibus.

Primo molendinum Olldrup ¹⁾). Item in Kolth curia etc.

Seqvuntur jam officia choralia ex ordine dominorum canonico-
rum et prælatorum ecclesiæ Arhusiensis in suis festis.

Primo in vigilia paschæ sacrista consecrabit ignem, ce-
reum et fontem. Summam missam celebret præbenda eccle-
siæ Tueed, et evangelium ecclesia Fuolby, et epistolam
Agri etc.

Statuta super stipendiis vicariorum choralium.

In nomine Domini, amen. Universis intuentibus præ-
sens scriptum Ulricus, D. g. episcopus Arhusiensis, salutem
in eo, qui omnium est vera salus. Cum animæ rationali in
præsenti via militanti, cui cuncta subsunt labentia, tanto sa-
lubrius adiutorium datur divina clementia, qvanto ipsa anima,
qvæ est vita corporis, depressis carnis pigritiis, vigilantior
fuerit ad divina: Proinde, ut in nostra Arhusiensi ecclesia,
cui, Domino disponente, sumus spiritualis conjugii vinculo
copulati, divini cultus amplificando nobiliore floreat titulo,
stabilioreqve vigeat in decore, ex matura deliberatione, con-
silio unanimiqve consensu nostri dilecti capituli præhabitis,
qvadams, controversias inter nostros capitulares, de et super
vicariorum ibidem choralium stipendiis annue solvendis, hac-
tenus exortas, decidere volentes, definimus et decernimus
statuentes, qvod qvælibet ex duodecim canonicalibus præben-
dis proxime infrascriptis, videlicet ecclesia b. Virginis Arhu-
siensis, ecclesia b. Olai ibidem, ecclesia Hasløf, ecclesia Lime,
ecclesia Haldum, ecclesia Eggo, ecclesia Hiørning, ecclesia
Tueed, ecclesia Aarsløf, Kolchoth, Holmstrup et ecclesia
Fuolby, decem solidos gross.; et qvod unaqvæqve duarum
præbendarum, videlicet Agri et ecclesia Aabye, viginti soli-
dos [gr.] solvat; nec non qvod ecclesia Albech præbendata octo
solidos gross., ac etiam qvod qvælibet trium præbendarum
administrationum in nostra ecclesia nuncupatarum, videlicet

¹⁾ I Hundslund Sogn. Møllen findes der endnu.

Corporis Christi, Sacristiæ et domus S. Spiritus, quinque solidos gross. ad sustentationem duodecim vicariorum choralium, quorum octo sint presbyteri, duo diaconi, residui vero duo subdiaconi, per dominum cantorem Arhusiensem, qui pro tempore fuerit, quolibet anno in quarta feria Paschæ, omnibus negligentia, remissione et dilatione postpositis, instituendorum, solvant secundum arbitrium dicti domini cantoris in promptis denariis, et exponant, sub poena unius tonnæ potus Almanici melioris, infra finem summæ missæ temporis assignati. Itaque de ipsorum summa denariorum cuilibet choralis presbytero xv solidos gross., cuilibet diacono ix solidos gross. et cuilibet subdiacono similiter, ut nocturnos labores pariter et diurnos in divinis officiis devotius peragendos salvis humeris subire valeant, annuatim [solvat]. In festis S. Michaelis et Paschæ, ut præmittitur, exponendi benevole et integraliter assignentur. Item si ex defectu personarum numerus vicariorum choralium, ut præmittitur, compleri non possit, extunc denarii, qui propterea residui fuerint, sub arbitrio domini episcopi et capituli in pios usus transeant disponendi. Insuper iisdem terminis et temporibus, videlicet Michaëlis et Paschæ, omni ulterioris temporis dilatione semota, exponantur procuratori capituli sex gross. denariorum de qualibet præbenda canonicali superius enumerata pro missa b. Clementis patroni nostri, sub summa missa extra ostium chori annue celebranda, sub poena dupli.

Præterea considerantes exilitates duorum altarium, videlicet parochialis et beatorum Petri et Pauli apostolorum, in nostra Arhusiensi ecclesia, uni eorum, videlicet beatorum apostolorum, ut præmittitur, unam missam, alteri vero, nimirum parochiali, lampadem ardentem in summo choro per sacristam tenendam subtrahimus. Hoc etiam proviso, quod sacrista, qui pro tempore fuerit, ultra tres missas in parochiali altari prædicto in dominica, quinta feria et sabbatho celebrandas, nec non quod ultra 2 solidos gross. in anniversarium domini Petri Stafi et suorum fratrum de bonis suæ præbendæ, videlicet Sacristiæ, annue exponendos solvere minime sit adstrictus. Insuper prædictarum præbendarum administrationum, videlicet Sacristiæ et domus S. Spiritus,

onera relevare volentes¹⁾, uni earum, nempe Sacristiæ, tres fundos in Brobierrig, dantes²⁾ annuatim duos solid. gross., qvos Magister Johannes Pind³⁾ viij gross., qvædam relicta Canuti fratris octo gross., Joannes Ref, Petrus Johannis et Johannes Røg octo gross. dantes inhabitant; alteri vero, videlicet domui Sancti Spiritus, octo fundos ibidem, dantes qvolibet anno 2 solidos gross., qvos Petrus Bruen iij sol. gross.⁴⁾, Jonas Joannis qvatuor, Petrus Skinder 2 gross., domus convivii in Brobierrig iiij gross., Jacobus Smedt ij, Gerechius Schredder 2 gross. et Jonas Thruë de fundo, qvem occupat, qvatuor sol. gross.⁴⁾ dantes inhabitant, unimus et annectimus perpetuum in his scriptis. Ut autem præsentis constitutionis decretum perpetuo maneat in vigore, universas et singulas literas, statuta, articulos ac instructa, qvalicunqve firmitate etiam juramentis vallata, qvæ hujusmodi nostræ constitutionis definitioni contraria sunt, pro tribunali sedentes cassamus et annihilamus cassasque et irritas pronunciamus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillis honorabilium virorum, dominorum Erii Lavrentii archidiaconi et præbendati in administratione Corporis Christi, Marqvardi Schiernaav præpositi, Hartvici Spliid cantoris, Petri Svenonis, Jacobi Nicolai, Christierni Petri, Arnoldi Michaelis, Assveri Johannis sacristæ, Petri Michaelis, Lavrentii Svenonis et Pauli Lagonis de domo Sancti Spiritus, canonicorum, capitulumqve ecclesiæ nostræ repræsentantium, nec non sigillo capituli præactæ ecclesiæ, nobis sincere dilectorum, ratum et gratum consensum præmissis præstantis⁵⁾, præsentibus est appensum, sub anno Domini MCDXXXIII, die XXI mensis Decembris.

¹⁾ Afskriften har: volenti.

²⁾ Afskriften har: dari.

³⁾ Læsningen er uvis, da Afskriveren synes at have vaklet mellem Pind, Pig eller Piff.

⁴⁾ I disse Tal maa der være Fejl. Sol. foran gross. maa udslettes; men alligevel slaar det ikke ganske til, da 1 Sk. gr. = 12 Grot.

⁵⁾ Afskriften har: præstatis.

Bona stationum capitulo appropriata.

Primo, una curia in Schiøstrup in Liisbierrig herredt, Kong Skippelsse, qvam inhabitat Johannes Badsøn, dans iij oras avenæ, i modium butyri et i sol. gross.

Item duæ curiæ in Kragelundt in Hidts herredt, una, in qva inhabitat Canutus Sebast. dans xii klodder jern. Item alia, qvam inhabitat Petrus Joannis, dans similiter xii jern klodder.

Bona anniversariorum.

In Hassløfferredt, in Ningherredt, in Hielmsløfferredt, in Framløfferredt, Giernherredt, Huolbierrigherredt, Tonelbierrigherredt (!), Saubroherredt, Galtenherredt, Liissbierrigherredt, Bisp Schippelse oc Kong Skippelse, Nørherredt, Molsherredt, Hadsherredt, Vradtsherredt. In parochia S. Clementis Arhusiensis¹⁾. B. Virginis. S. Olai.

Registrum terragii capitulo annuatim solvendi pete ex hoc eodem libro statutorum.

Bona redditus fabricæ ecclesiæ b. Clementis in Aarhuus.

In Noër²⁾ Jens Bertelssøn j pund avenæ, et sic consequenter.

Terragium fabricæ vide ibidem.

Statuta vicariorum choralium a Petro episcopo et Ulrico condita et conscripta.

Alia statuta perpetuorum³⁾ vicariorum Petri Episcopi⁴⁾.

Item: Forma juramenti per altarium præstandi⁵⁾.

Item: Statuta campanariorum.

Officium campanariorum sit, qvòd omnibus noctibus intersint ecclesiæ dormiendo, de rebus ecclesiasticis custodiendis

¹⁾ I Hdskr. ere Ordene »In par. S. Cl. Arh.« satte som Overskrift over de følgende to Linier.

²⁾ Er vel Njær.

³⁾ Hdskr. har: perpetua.

⁴⁾ Denne og foregaaende Overskrift staar saaledes i Hdskr. uden at de tilsvarende Statuter ere indførte. De findes imidlertid trykte i Scr. Rer. Dan. VI, 442—6.

⁵⁾ Formularen findes i Scr. Rer. Dan. VI, 444.

sollicitam diligentiam habendo, et præcipue de clausura et de candelis. Item qvod qvilibet eorum stabit in choro suo libros chori custodiendo in arca sua. Item qvod separati ab officio suo de singulis rebus sibi commissis fidelem reddant rationem. Item qvod præscriptum modum pulsandi debito servant. Item qvod singularem prævisionem¹⁾ lectionum et cantuum habeant et officiorum insinuent vicariis choralibus libros, ut ipsi cum illis perlegant, ne imitando²⁾ errent igno-
ranter in lectura. Item qvod chorum mudent, et alia præ-
cepta capituli et præcipue cantoris, tutorum et sacristæ gene-
raliter studeant adimplere.

Scholasticus, qvi pro tempore fuerit, dabit omni anno in capitulo 20 solidos, decem sabbatho Qvasimodogeniti et decem sabbatho Michaelis. Et inde procurator capituli dabit qvolibet sabbatho versiculariis, hebdomadariis, unum album. Qvod residuum fuerit, cedat procuratori. Sic procuravit egregius doctor Martinus Børup, cantor et scholasticus.

2.

Registratur over kgl. Privilegier og Breve ved- rørende Aarhus Kirke og Kapitel 1326—1535.

I det samme Haandskrift, hvori ovenstaaende Stykke er bevaret, findes ogsaa en Afdeling med Titel »Register paa alle de Kongelige Privilegier, som Kirchen och Capitell aff fremfarne Konger och Herrer wdj Danmarchis Riige vndt og giffne erre, och findes thilstede nu Ao. Domini 1555«. Deraf meddeles her, hvad der vedrører Tiden før 1536. Nogle Udtog af Kongebreve fra Tiden efter Reformationen ere efter samme Kilde aftrykte i »Danske Kirkelove« I og II. Et Par Breve, der ikke findes i omtalte Registratur, men ere afskrevne i samme Mnskr., indføres nedenfor mellem Brevudtogene paa den Plads, Tidsordenen anviser.

¹⁾ Man kunde her formode en Skrivfejl for: provisionem.

²⁾ Der har først staaet cantando, hvilket med en gammel Haand er rettet til imitando.

Konning Waldemars Breff paa Latine paa alle Kong. Sager och Friiheder offuer Kirchens oc Capitels Thienere. Vdgiffued i Nyborrigh Anno 1326, die Assumpt. Mariæ ¹⁾).

Item Konning Valdemars Breff, Latine schreffuen, som giffuet er Bispen oc Cannicher i Aarhuuss domkirche, att ingen schal dele eller pladse dierris thienere eller thiund thill noged verdslig Ting eller Rettergang imod Kirchens Friihed, Kongelige Breffue oc Privilegier, som dennom derpaa giffne erre. Giffuen i Viborrig Ao. Dñi 1328, feria sexta proxima ante dominicam passionis.

Itt latinsche Breff Pergaments med Byens Segell, att Knud Tygissen dictus Friis haffuer schiødt Jens Stisøn sin gaard paa gammel thorffue, dog med saadanne Wilkoer, att hand eller hans arffuinger schal giffue aarligen thill Aarhus bye v β sterlinger. Dat. A° 1386.

Item Konning Erikes latinske Breff oc Privilegium giffued Bispen oc Cannicherne, udi huilchet hand tager dennom, dierris thiund och thienere wdj sin Kong. Wærn oc Beskermelse, oc giffuer dennom Friihed paa dierris Forstrander, Byrchmand, Vrag, Thold etc. oc Friihed offuer dierris egne Thiennere. Datum N. a° 1397.

Itt latinsche Breff paa Pergamenthe med Byens Segell, att Kirstine Hemings med sin Søn Thames haffuer schiødet Peder Wognmand sin gaard. Dat. A° 1401.

Item Konningh Eriches Dom paa danske, at ingen Prest skall suerges fredløss thill Landsting, men staae thill Rette for sin Biscop. Datum udj Slagelsse A° domini 1425.

Item Konning Christophers Priuilegie oc Friihed, Latine, Bispen oc Capitell udj Aarhus giffuen paa dierris Forstrander, Wrag, Thold, Byrch oc Byrchmend. Och thager hand dennom, dieris thiennere oc thiund under sin egen Kongelig Vern oc Beskermelse. Item under hand dennom alle kongelige Sager offuer dierris egne Tienere, och dertilmed skall ey nogen steffne eller diele dieris thiund eller

¹⁾ En Del andre Privilegier, som Modkongen Valdemar ved samme Lejlighed udstedte, omtales i 1ste og 2den Række af Reg. dipl. Dan.

thienere thill nogen verdslig thingh. Datum Aarhuus die b. Lucia A° dñi 1442.

Item Konning Christophers Breff paa dansche, udj huilched hand forbiuder alle sine Embidtsmend, Fougeder och Kiøpstedsmend, ihuo de helst erre, at de ey wforrette Bispen, hans Kirche, Klercherie eller Thiennere paa dierris Goeds, Bønder, Thiennere, Grund, March, Skouff, Agger, Eng, paa Land eller Vand, Forstrand, Hauffn eller Thold, i Kiøbsted, Bierch eller andensteds. Datum Otthoniæ ipso die b. Brixii A° dñi 1446.

Ithem Konning Christens Breff, at ingen schal gieste eller gieste lade nogen mands thienere, ihuo hand thilhører, i gandsche Judland. Ithem skal oc ingen gribe eller gribe lade, baste eller binde Low wforvunden, och ey fordiele eller fordiele lade nogen foruden ephther thed, som Lougen uduiser. Datum Ringsted A° domini 1454, Onsdagen nest for hellige thre Kongers dagh.

Ithem Konning Christens Breff liudendes ord fraa ord som det nest forskreffne. Datum Ringsted A° domini Medliiii, feria quarta proxima ante festum beati Erics regis et martyris¹⁾.

Item Konning Christens dom, saa liudendes, at huad Kirchen haffuer hafft wiiled oc wkierd i thredffue aar, det bør hende at nyde med Laugheffd, och huad som Cronen haffuer hafft wiiled och wkierd i fyrrethiffue aar, dett bør hende oc at nyde med Laugheffd. Datum Roeschildiæ A° domini Medlviii, thorsdagen nest for S. Bothulphi dagh.

Itt Breff Pergaments med Byens indsegel, noged brødet, om xiiij Kirchens oc Capitels Gaarde, som schall giffue aarlig forskud thil Byen. Dat. A° 1461.

Ithem Konning Christians Breff saa liudendes, att hues Breffue udgangne erre thilforne paa nogen Forstrander, som schulle haffue werred Domkirchen oc Bispedommed anrørendes etc., thaa formelder hand sig iche att haffue udgiffued saadanne Breffue i den acht, att de schulle komme eller werre Kirchen eller Bispdommed paa dierris Rettighed udj

¹⁾ Om dette sidste Brev se Aarsberetn. fra Geh.-Arkivet, V, 64—5.

nogen maade thill Skade eller Forfangh. Datum A° domini 1480, Callundburgi crastino beatorum Simonis et Judæ.

Item Konning Christens Breff Pergamentz paa thre Gaarde, synden Domkirchen, som schall werre frii for all schyld oc forskud. Och findes dette Breff in theca literarum Clementis.

Itt Pergaments breff med fire indsegle, liudendis, att Anders Flemming Webner aff Myllerup haffuer it styche Jord liggendis wdj Pederstrup March, som hand schal giffue itt pund Korn aff thill Wor Frue Altare, Annunciationis Mariæ. Datum Aarhus A° domini 1481.

Konning Hansis Breff, udj huilched hand først thager udj sin egen Vern oc kongelig Beskermelse Prælater, Can-nicher oc dierris thiennere, hion oc goeds, som Kirchen oc dennom thilhøre, at forsuare oc fordagtinge med Rette. Och siden stadfester hand med samme Breff alle de Privilegier oc Friiheder, som Konning Christian oc alle andre frem-farne Konninger dennom wnd oc giffued haffue. Datum in castro Hafniensi feria quinta proxima post b. Petri ad vin-cula, Anno domini 1484.

Itt latinsche Breff paa Pergamente oc noget formultned med itt indsegl, som kaldis Instrumentum publ. Notarii, liudendis om thuende gamble Breffue, som haffuer werred wdj rette borne for Paffuens Official. Thed første paa no-ged Goeds wdj Dyngby, Kyssing, Saxilld, Rede, Aarsløff, Kollkod; item en march wdj Holm Sogn; item Schielthroid oc goeds i Hasløff, S. Olai Kirchi wdj Aarhus med Sprage-lyche, oc Wor Frue Kirchi wdj Aarhus med en Lyche, som kaldis Tulstrup Marck eller Marquards Lyche; item Hallom Kirche med Mølle oc Skouff, oc Wdby i Roxø, huilched for^{ne} Goeds Biscop Peder haffde beschichet oc giff-ued thil Cannichernis Bord. Thed andet Breff, at femb Prestemend oc fire oc thiffue Bønder aff Hasløffherred haff-uer windett for Officials domb, att den March westen Byen, som kaldis Marquards Lyche, haffuer altiit ligget thill wor Frue Cannichedom, saa lenge dennom kand mindis, oc meere end halfftredeinds thiffue Aar haffuer werret inddiigett och indgierd. Datum A 1484 primo die Septembris.

Item itt andett Instrumentum publ. Notarii, latinske paa pergament, medt itt Indsegel, liudendis, att Herrids fougden wdj Hasløffherred oc Liisbierrigherred med andre flere danne-
mend haffuer wundet for Officialis dom, at den March we-
sten Byen, som kaldis Marquards Lychi, haffuer altiid wered
wlast oc wkierd thill wor Frue Cännichedom y Aars wdj
300 (!) Aar, før nu nogle Borger her aff Byen, hen wed
fresindsthiffue oc fire, fordristede sig thill Schertorsdag om
Morgen en wed thu slett och slog Laasen sønder, hug Ledet
ned oc skød Digerne efter. Datum Aars den 18 Octobris
A° Domini 1484 ¹⁾).

Wi Hans met Gudz naade Danmarckis, Norgis, Wendis
och Gottis koning, wduald konge thil Suerig, hertug wdj
Sledzuig, Holdsten, Stormarn och Dytmersken, greffue wdj
Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at aar eff-
ter Gudz biurd Medlxxx octavo, løffuerdagen nest effter S.
Martini dag, i Korsbrødregaard i Horsnes, neruerendis os
elskelige verdige fader biscop Eyler i Aars, her Erick Otte-
søn, her Lodvig Nielson, riddere, Mauritz Nielssøn och An-
ders Christenssøn, vore elskelige Mænd och raad, Oluff Friis,
Holger Erichssøn, Peder Thorckelssøn, met mange flere vore
elskelige mend och thienere, var skicket for oss disse breff-
uisere, Jep Sture och Erick Pederssøn, raadmend wdj Aars,
och kierde, at cannicke och prester kiøbe och pante gaarde
och øde iorde aff borgerne der wdj byen, och der met for-
mindske de vor och kronens skatt, redsel och thyngsel, som
oss paa kronens wegne burde at haffue aff for^{ne} gaarde oc
iorde. Der war saa for rette affsagt, at huilcken cannicke
eller prest som kiøber och panter eller haffuer kiøbt eller
pantet gaarde eller iorde wdj nogen kiøbsted, hand skall
giøre thil koningens och byens thyngse saa fyldest, som den
giorde, der gaarden solde eller forpanted. Thi at ingen kand
selge eller affhende mere, end hand haffuer. Wille for^{ne} can-
nicke och prester det ey giøre, da skulle och maa vore

¹⁾ Flere Aktstykker i Striden mellem Aars By og Kapitel angaaende
Marquard Skjernovs Løkke eller Tulstrup Mark findes hos Hübertz,
I, 39—47.

borgemestere och raad der wdj byen kreffue, wdeske och pante dennem saadan skat och thyngte aff, som de giøre andre borgere der wdj byen. Item kierde och for^{ne} Jep Sture och Erich Pedersøn, at thønde salt, som selgis der wdj byen, er meget for smaa, och selge den dog for fuld thønde salt. Der paa^{er} var saa for rette affsagt, at thønden bør at vere saa stoer, at der gaar otte skiper salt wdj. Findis de och mindre, da faris met, som met andet falsk godz. Datum anno, die et loco, quibus supra, nostro sub secreto. Ad mandatum domini regis, in præsentia (ipsius)¹⁾.

Itt Breff thaged thill Wiborrig Landsthing, att Konning Christophers, Konning Christens oc Konning Hanses Privilegier, Aarhus Domkirche oc Capitel giffne, er der obenbarlig lest, A^o 1490, Løffuerdagen nest effter S. Gregorii²⁾.

Ithem et Tingsvinde thaged thil Viborrig Landsthing saa liudendis, at de haffue hørt Konning Hansis Breff, udi huilched hand forbiuder alle sine Fougeder oc Embidsmend, som Cronens Slotte oc Leen haffue, at giøre nogen wret eller at diele, pladze eller feide nogen imoed Loug oc Rett eller imod nogen Privilegier eller Friiheder, som aff fremfarne Konninger udj Danmarch wnd oc giffne erre. Datum A^o 1501, sabbatho ante festum divi Nicolai.

Item Konning Hansis Stadfestelse paa thre gaarde ex parte australi coemiterii Clementis, som schal were fri for al schyld oc forschud. Och findis in theca literarum Clementis.

Konning Christens Breff, udj huilched hand stadfester alle de Privilegier oc Friiheder, som Kirchen oc Capitel giffne erre thilforne aff Konning Christian oc alle andre fremfarne Konninger. Och er gamble Konning Christians Breff (som thilforne Kirchen oc Capitel giffued er) udschreffued ord fraa ord udj dette Konning Christians Captivi Breff. Datum Hafniæ S. Botulphi abbatis dag, anno Domini 1514³⁾.

¹⁾ Hos Hübertz, Aktstykker vedk. Aarhus I, 64—5, findes Brevet allerede aftrykt, men med flere Fejl i Navnene.

²⁾ Et Aarhus Bytings Vidne af 1490 og et Viborg Landstings Vidne af 1501 om samme Privilegiers Læsning anføres.

³⁾ Et aldeles lignende Brev udstedtes 1524 af Frederik I.

Godschalck Erichssøns Werkendelse breff, att hand haffuer opboren paa Konning Christens Wegne lxxx rens gylden wdj guld och xv lodemarch sølff, som Capitel loente hannom. Dat. 1518¹⁾).

Konniug Christians Captivi Missive om thu thusende Lod Sølf, som hand begerer aff Kirchen oc Capitel thill Loens. Datum Viborrig A° 1519.

Knud Hendrichssøns Werkendelse Breff, att hand haffuer opbaared aff Capitel thu hunder Gylden wdj guld, sølff oc pending paa Konning Christens Wegne. Dat. 1520²⁾).

Biscop Offue Bildis Qvitantze paa xl lodemarch Sølf, som Capitell antvordede hannom paa Konning Friderichs Wegne. A° 1523.

Konning Friderichs Breff paa Papiir, udj huilched hand forbiuder alle, oc besynderlig Borgemestere, Raadmend oc Borgere udi Randers oc udi alle andre Kiøbsteder udi Aarhuss Biscopsdomb att besuerge eller paalegge Kirchen eller Kirchens Personer nogen ydermere thyng eller besuering, end som de aff Arrilds thiid giord haffue. Datum Gottorp Mandagen ephther Dominicam Oculi A° 1525.

Wy borgemester, raad och menighed i Aarhus gjør vitterligt met dette vort obet breff, at vi nu haffue handlet och thalet met verdige fader met Gud her Offue Bilde, biscop wdj Aarhus, och hans hederlig capitell om Aarhus marck at bruge met plog och kornseed til biug och haffre for den store thrang, dyrtid, armod och fattigdom, som den mening mand nu offuergaar i mange maade. Da haffuer wi det saa samtyckt paa baade sider, at samme marck maa oc skal brugis met plog och kornseed om vaare enist paa nogen tid at forsøge, om det kand komme borgerne och menigheden til nytte och gaffn. Dog skal denne voris samtøcke och forsøgelse icke haffue nogen maect til at forkrencke nogen de breffue, ret eller rettighed, som findis kand paa capitels eller byens vegne, eller i nogen maade der met for-

¹⁾ Suhms Nye Saml. I, 3, 293.

²⁾ Jvfr. Hübertz, Aktst. om Aarhus I, 119—20. Suhms Nye Saml. I, 4, 359.

trengte for^{ne} verdige faders laadgaardz marck; icke heller wd-styckis nogen skiel met grøfft om den gansche marck, i den brugelse skall forsøgis, foruden vilie och venskab imellom begge parter; och forte och adelweye skall wdleggis thil ladgaard och andenstedz, den menige bye til nytte och gaffn. Thil vindisbyrd haffue vi ladet henge woris stadz indsigel neden for dette vort obet breff. Schreffuet och giffuet i Aarhuus Palme søndag, aar effter Christi fødsel 1531 ¹⁾).

Ithem Konning Friderichs Breff besegled med Riigens Indsegle, att Prestemends Goeds, som epther Loven forbrydis, bør at opberis aff Bisperne og dierris rette Prælater, och aff ingen anden. Datum Hafniæ, Sabbatho post Canuti regis et martyris A° 1531.

Ithem Konning Friderichs Breff, udi huilched hand kundgører oc vidner, att Bisp Ulrichis latinsche oc Pergaments Breff well besegled med thuende indsegle, wstungen oc wskrabett udj alle maade, er lest for hannom, och indholder alle de puncter oc articler de decem præbendis ²⁾), som denne samme Viditze udviser oc forklarer. Datum Hafniæ die Sabbathi post Dominicam Qvasi modo geniti A° 1532.

Peder Ebbissøns Weerkendelse Breff paa sytten march oc itt lod huid Sølf; item thresindsthiffue oc sex march oc otte lod forgylt Sølf, och thredffue lode march Sølf for de thu Kaars, huileche komme aff Kirchen oc Capitel, Kong. Maiest. thil hielp. Datum anno domini 1535.

Konning Christens Breff, ad Fougeden aff Bispgaarden eller en aff Capitell schulle werre offuer, naar Landsknechte skulde indleggis thill nogen Prestemand. Datum Rendersborg Fredagen epther wor Frue dag Conceptionis Anno 1535 ³⁾).

¹⁾ Med dette Brev kan sammenlignes »Borgmestere og Raads udi Aarhus Forpligts-Brev givet Kapitel og menige Klerkeri ibid., at Aarhus Mark ikke skulde indhegnes, men være en fri Fædrift for alle Aarhus Indbyggere«, dat. Tirsdag næst efter Midfaste Søndag 1485, trykt hos Hübertz, Aktst. vedk. Staden og Stiftet Aarhus, I, 46—7. Den her anførte Indholdsangivelse findes over en Afskrift af Brevet i Ny kgl. Saml. 754, Fol.

²⁾ Se Scr. Rer. Dan. VI, 468 sq.

³⁾ Nannestad, Hilaria Aarhus., p. 41.

Item Konningens Breff om halffdelen aff huer dierris Rente oc Indkom oc alle andre Sognekirchernis halffue Rente, att belønne och besolde Krigsfolch med. Datum Viborrig Mandagen nest ephther Midfaste, Anno 1535 ¹⁾).

Hertil føjes endnu følgende fra en anden Kilde hentede Gjenbrev, udstedt 1518 af Kapitlet i Aarhus i Anledning af en Stiftelse af Aartider (Sjælemesser) for flere Medlemmer af den adelige Slægt Krabbe.

Wy efftherscreffne prelater, canicker oc mennighe capittel wdj Aars kwngierer medh thette worth obne breff, ath wy haffue annamit aff erlige oc welbwrne folck, Her Tyge Krabbe aff Bwdstrup ridder, hans søster frwe Margrete Krabbes dotther aff Bøgstedh, hans swagre Pally Splid ²⁾ aff Menstrup oc Maggens Ywell aff Wdstrup, en gaardh wdj Trwdstrwp liggende wdy Olst ³⁾ sogghen y Galthen herreth med alle sine rette oc rettigheyth ath haffue till ewindeligh eydom, oc ther till ottesintz tyffwe marck y Danske penningh till ath kiøbe en andhen gaardh fføre till ewindeligh eydom, oc ther fore bepliche wy oss oc wore efftherkommer prelater oc canicker wdy Aars domkircke ath wpholde oc wpholde lade twenne aartiider wdy hwert aar till ewygh tydh, then ene paa anden dagh effther sanctorum Simonis et Jwde apostolorum dagh meth vigiliis om affthen oc sælemesse om andhen dagh wdy høffue koreth wdy Aarss domkircke ffor erligh oc welboren qwinnes ffrwe Elsebe Tygiss dotthers, hennes hosbonde Magens Krabbes, theres sønners doctor Morthen Krabbes, Her Tyghe Krabbes, Mogens Krabbes oc dotther frwe Hellewighes, ffrwe Margretes oc ffrwe Dorothe Krabbes dotthers sæles saligheyth; oc then andhen aartiidh paa sancti Briccii confessoris dagh meth vigiliis om affthen oc sælemesse paa sancti Briccii dagh wdy

¹⁾ Dette Brev er i Registraturen indført efter det foregaaende, skjønt det i Tiden gaar forud for det, og jeg har ikke gjort Forandring deri, da det sidst anførte Udtog refererer sig til det først anførte.

²⁾ Afskriften har: Spild.

³⁾ D. e. Ølst.

høffwe kaaret wdy Aars domkircke effther gammell sedde-
waane, fore welboren oc høfflerd mandz doctor Morthen
Krabbes hans forelders Magnus Krabbes oc ffrwe Elsebe
Tyggisdotters oc alle hans syskinds sæle oc alle cristne sæ-
les saligheit. Oc hwar saa skeete, thet Gud forbywde, ath
for^{nø} twenne aartyder nogen tyd wdy noget aar merkelighe
forsømmes oc ycke redelighe holdes, som thet segh bør oc
forscreffuet staar, tha mwe oc skulle for^{nø} Her Tyge Krabbe
hans søsther oc swagre oc theres arwinghe ighen aname
for^{nø} gaard wdy Trwdstrup oc for^{nø} ottesintztyffue march
penninghe wden capittels wdy Aars ghensigels y noghre
maade, oc skicket anderstede hoss then helige kircke, Gud
til loff oc alle cristne sæle til salighet, effther theres wilie.
Till wytingzbørd haffue wy ladet henge woress capittels ind-
segel nethen fore thette wort obne breff. Giffweth wthy
Aarss paa tredie dagh Poske aar effter Gwds byrdh Mdxviij.

Afskrift fra Arkivet paa Rosenholm, i Ny kgl. Saml. 2091. 4to.
